

ĐẤT

ANH ĐỨC

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Cảm nhận được tình yêu quê hương sâu sắc, lòng trung thành với lí tưởng cách mạng của con người Nam Bộ trong những năm tháng đấu tranh quyết liệt chống lại chính sách dửng "áp chiến lược" của bè lũ Mĩ – nguy qua nhân vật ông Tám.

– Hiểu được cách kết cấu, xây dựng tình huống và nghệ thuật dẫn truyện đặc sắc của Anh Đức.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LƯU Ý

1. Về nội dung

a) Anh Đức thuộc thế hệ nhà văn gắn bó sâu sắc với miền đất Nam Bộ qua hai cuộc kháng chiến vĩ đại chống thực dân Pháp và đế quốc Mĩ. Phản ánh hiện thực đau thương mà oanh liệt của công cuộc kháng chiến ở tuyến đầu Tổ quốc,

(*) Bài này GV hướng dẫn HS học trong 1 tiết (Đọc thêm có hướng dẫn).

nhiều tác phẩm của ông là bài ca về chủ nghĩa anh hùng cách mạng của những con người bất khuất, kiên trung. Nhân vật của Anh Đức là những con người vượt tình thế – trong đau thương mất mát càng ngời lên vẻ đẹp của ý chí, nghị lực, của lòng dũng cảm vô song và tình yêu quê hương tha thiết. Họ để lại những ấn tượng sâu đậm trong lòng người đọc. Nhân vật ông Tám trong truyện ngắn *Đất* là một trường hợp tiêu biểu như thế.

b) *Đất* nằm trong tập *Bức thư Cà Mau*, tập truyện và kí của Anh Đức xuất bản năm 1965. Tác phẩm này ra đời giữa những ngày tháng khốc liệt của thời kì đầu cuộc kháng chiến chống đế quốc Mĩ. Lúc này, bè lũ Mĩ – ngụy ra sức dồn dân, lập "ấp chiến lược" để dễ bề kiểm soát nhân dân, cách li quân chúng với lực lượng vũ trang cách mạng. Cuộc đấu tranh chống lại chủ trương, hành động này vô cùng quyết liệt, thử thách tình yêu quê hương, tinh thần kiên cường bám đất, lòng trung thành với lí tưởng cách mạng của đồng bào miền Nam ta.

2. Về phương pháp

Khi hướng dẫn HS đọc thêm, GV cần tái hiện hoàn cảnh lịch sử cụ thể của hiện thực phản ánh trong truyện ngắn *Đất* bởi điều đó đã khá xa với hiểu biết của các em. Cần cho HS hiểu rằng lúc bấy giờ bám đất là chuyện thủy chung với cội nguồn tổ tiên, là biểu hiện của tình yêu quê hương, của lòng gắn bó bền chặt với cách mạng. Cũng nên giới thiệu với HS rằng văn bản trong SGK có lược bớt một số đoạn trong truyện ngắn nhưng về cơ bản vẫn giữ được nội dung chủ yếu, tình huống đặc sắc của tác phẩm.

III – GỢI Ý ĐỌC THÊM

1. Về kết cấu truyện ngắn *Đất* : Tác phẩm được kết cấu theo lối truyện trong truyện. Câu chuyện của anh Hai Cần về cái chết của ba mình (ông Tám) được lồng vào câu chuyện của nhân vật *tôi*.

– Nhân vật *tôi* (tác giả) kể chuyện để tạo bối cảnh (thời gian, mục đích chuyến về thăm Xẻo Đước, không khí kháng chiến ở đó), để giới thiệu các nhân vật (gia đình ông Tám từng giúp đỡ mình trong những năm ác liệt trước đây).

– Khi nhân vật *tôi* ngỡ ngàng trước chuyện ông Tám đã mất từ năm ngoái thì anh Hai Cần mới chậm rãi kể lại chuyện đấu tranh và cái chết của ba mình. Người trần thuật từ đây được thay đổi. Nội dung chính của truyện ngắn chính là câu chuyện của anh Hai Cần.

Kết cấu truyện như thế thể hiện cách dẫn chuyện tự nhiên, chuẩn bị cho người đọc tâm thế để cùng nghe, cùng chứng kiến. Tác giả đã "nhường" cho chính người trong cuộc thuật lại câu chuyện về cái chết quyết liệt, cứng cỏi của ông Tám. Nội dung tác phẩm vì thế càng trở nên gần gũi, người đọc như được sống trong không khí nóng bỏng của những ngày tháng quyết tâm bám đất của đồng bào Nam Bộ, trong không khí vừa nóng bỏng vừa trang trọng của buổi ông Tám đối chọi với tên đồn trưởng ác ôn.

Kết cấu truyện như thế cũng tạo điều kiện cho tác giả bộc lộ những cảm nghĩ, liên tưởng của mình về vẻ đẹp con người Nam Bộ, về giá trị của cuộc sống hiện tại.

2. Về sự phát triển của tình huống truyện và tính cách của nhân vật ông Tám

GV cần nhắc HS chú ý tới vị trí nhà ông Tám (ngay đầu xóm) để thấy vai trò của ông trong cuộc đấu tranh chống lại chủ trương đồn dân lập ấp của kẻ thù, chú ý tới hành động ngày càng ráo riết của lũ giặc khi vấp phải sự chống đối quyết liệt của nhân dân. Đến khi tên Đờm, "chánh cống ác ôn" được đổi về Xẻo Đước thì chắc chắn cuộc xung đột giữa hai bên sẽ càng quyết liệt.

Tình huống truyện càng dần lên trong cuộc đối chọi giữa ông Tám với tên đồn trưởng ác ôn. Ông Tám đã dự tính hết, như đã chuẩn bị cho cái chết của mình. Cần chú ý những lời nói, hành động rất từ từ, đĩnh đạc của ông Tám,... Tình huống lên cao độ khi ông Tám đã khấn xong trước bàn thờ, sẵn sàng đối chọi với kẻ thù, khi khoảng cách giữa ông và tên đồn trưởng Đờm dần được rút ngắn,...

Hành động, lời nói của ông Tám trước bàn thờ thật cẩn thận, trang trọng, tạo nên một không khí thiêng liêng đặc biệt,... Từ đây ta nhận ra tình yêu đất đai, quê hương sâu sắc, nhận ra tấm lòng thành kính trước tổ tiên, thủy chung với cách mạng của ông. Vẻ đẹp tính cách của nhân vật ông Tám tiêu biểu cho người nông dân cách mạng Nam Bộ. Đó là những con người kiên trung, cương trực, trọng đạo nghĩa, sẵn sàng sống chết với lí tưởng, với niềm tin của mình.

3. Truyện ngắn *Đất* tái hiện những năm tháng khốc liệt của cuộc kháng chiến chống đế quốc Mĩ ở Nam Bộ. Kẻ thù ráo riết, điên cuồng thực hiện chủ trương đồn dân dựng "ấp chiến lược". Tác phẩm phản ánh cuộc đấu tranh giữ đất gay go, ca ngợi khí thế cách mạng của đồng bào ta qua các hình ảnh, nhân vật sinh động.

4. Về phần kết thúc truyện ngắn và ý nghĩa tư tưởng của tác phẩm

GV nên gợi ý cho HS suy nghĩ theo hướng :

– Truyện ngắn kết thúc bằng cảm nghĩ, tâm tưởng của nhân vật *tôi* như thế sẽ có hiệu quả nghệ thuật ra sao ? Câu chuyện đau thương mà hào hùng của quá khứ đang được sống dậy rõ ràng trong hiện tại. Hôm nay và truyền thống ông cha được nối kết một cách tự nhiên.

– Cuộc sống của con người Nam Bộ, của mỗi chúng ta hôm nay được tạo dựng từ đâu ? Mỗi chúng ta cần có nhận thức, tình cảm như thế nào với cội nguồn, với tổ tiên ?

– Cách kết thúc như vậy chứng tỏ tình cảm của nhân vật *tôi* với ông Tám, với người dân Nam Bộ như thế nào, tạo không khí thiêng liêng, thành kính cho tác phẩm ra sao ? Chú ý thời điểm câu chuyện về ông Tám được tái hiện, thời điểm nhân vật *tôi* bộc lộ cảm nghĩ, tâm tưởng : "Giữa lúc năm cũ đi qua. Và một năm mới đến".

Khi hướng dẫn HS phát biểu ý nghĩa tư tưởng của truyện ngắn, GV cần lưu ý các em suy nghĩ về tên tác phẩm (*Đất*) và câu chuyện đấu tranh giữ đất lúc bấy giờ có ý nghĩa như thế nào. Tác phẩm nhằm khẳng định điều gì, góp phần bồi dưỡng cho người đọc chúng ta những nhận thức, tình cảm gì ? (giá trị của cuộc sống hôm nay, tình cảm và nghĩa vụ đối với tổ tiên, đối với quê hương, đất nước,...).